

OTOK KRK PRIJELOMNE 1918. GODINE

(Petar Strčić: *Grada o Narodnim vijećima SHS i talijanskoj okupaciji otoka Krka 1918. godine*)

Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu odlučio je da pristupi publiciranju posebnih izdanja specifične opsežnije historijske građe s područja Istre, Rijeke i Hrvatskog primorja. Prvi svezak ovog novog niza izdanja posvećen je pedesetgodišnjici zbivanja koja su dovela do prvog ujedinjenja Jugoslavena i dvadesetpetgodišnjici donošenja odluke o uključenju Istre u maticu zemlju.

Prvi svezak posebnih izdanja Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu pod naslovom »*Otok Krk 1918.*« sadrži građu o odborima Narodnog vijeća SHS i talijanskoj okupaciji otoka Krka 1918. godine. Objavljene su ukupno 172 jedinice, a objavljeni materijal obuhvaća vremensko razdoblje od 31. listopada do 8. prosinca 1918. godine. Građu je prikupio i za objavljivanje pripremio profesor Petar Strčić, asistent Sjeverojadranskog instituta JAZU u Rijeci. Strčić je objavljenu građu prikupio iz sedam arhivskih fondova i novinskih zbirki, koje se nalaze u Historijskom arhivu i zbirci Dušana Karlavarisa u Rijeci, u Arhivu Hrvatske, u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i u Arhivu Biskupskog ordinarijata u Krku.

Sadržaj ovog prvog sveska autor je podijelio u tri poglavlja: *Predgovor*, *Sadržaj objavljene građe* i *Grada*. Na kraju sveska nalazi se rezime na talijanskom jeziku, kazalo imena osoba, kazalo mjesta i fotografije istaknutih ličnosti, aktivnih učesnika u tim zbivanjima: Antona Andrijića, Antona Antončića, Ernesta Karlavarisa i Mate Polonija.

U prvom poglavlju autor je dao kratak prikaz zbivanja u dijelu austro-ugarske monarhije nastanjenom Južnim Slavenima, kako bi čitaoca uputio da je objavljena građa o odborima Narodnog vijeća na otoku Krku samo dio općih zbivanja na teritoriju monarhije, koja se raspada nakon poraza u I svjetskom ratu. Naime, Narodno vijeće SHS formirano u Zagrebu preuzelo je rukovođenje poslova jugoslavenskih naroda u monarhiji i uputilo pozive u kojima traži da se pristupi osnivanju odbora Narodnog vijeća. Na temelju tih poziva započinje stvaranje i djelatnost odbora Narodnog vijeća u Istri i na otoku Krku, koji se od početka XIX stoljeća administrativno ubrajao u područje Istre.

U drugom poglavlju sveska (*»Sadržaj objavljene građe«*) autor je dao regista objavljenog materijala, čime je olakšao čitaocu pristup i upotrebu objavljene građe.

Treće poglavlje, *»Grada«* ovog sveska svakako je najzanimljivije i najvrednije. To je, zapravo sadržaj ovog prvog sveska posebnih izdanja Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu. Autor je na prvom mjestu objavio djelovodnik Kotarskog odbora Narodnog vijeća za otok Krk, a zatim nastojao da građu iznese onim redom kojim je ona u njemu uvedena. Na taj način čitalac stječe dojam da lista uredno složene spise prema broju djelovodnika. Taj dojam ne može umanjiti ni činjenica da Strčić nije pronašao sve akte zavedene u djelovodniku, ni činjenica da je uvrstio one koji u njemu nisu zavedeni. Objavljivanje građe koja nije uvedena u djelovodnik Kotarskog odbora Narodnog vijeća zapravo upotpunjuje sliku zbivanja na otoku. Zbog toga je veoma lako pratiti događaje na Krku od kraja listopada do početka prosinca 1918. godine.

31. listopada 1918. god. formiran je u gradu Krku Privremeni kotarski odbor Narodnog vijeća SHS, koji istog dana upućuje cirkularno pismo u sve važnije centre na otoku i traži da se do 5. studenog osnuju Mjesni odbori Narodnog vijeća, koji treba da očuvaju red i mir. Na temelju ovog cirkularnog pisma osnivaju se Mjesni odbori Narodnog vijeća u svim važnijim mjestima na otoku; njihovi predstavnici sastali su se u Krku i izabrali Kotarski odbor Narodnog vijeća SHS za otok Krk.

Tako je započeo proces uspostavljanja organa nove vlasti na otoku u potpunom redu i miru. Predstavnik dotadašnje austrijske vlasti na Krku predao je vlast Kotarskom odboru Narodnog vijeća, a Mjesni odbori Narodnog vijeća SHS preuzeli su funkciju organa vlasti u svim većim i nekim manjim mjestima na otoku.

U tom procesu preuzimanja vlasti dolazi često do nesuglasica između Kotarskog i Mjesnih odbora Narodnog vijeća, ali, gledano u cjelini, to preuzimanje odvijalo se na veoma bezbolan način, bez sukoba s dotadašnjim organima vlasti. Prijelazu vlasti nastojalo se dati što legalniju osnovu, tj. trebalo je prikazati novu vlast kao legalnu nasljednicu bivše austrijske vlasti. Najviše se ipak nastoji sačuvati »... red u općini, u zaštitu osobne slobode i privatnog imanja«, što je naglašeno kao glavni zadatak Mjesnih odbora u cirkularnom pismu Privremenog kotarskog odbora Narodnog vijeća od 31. listopada. Novi organi vlasti preuzimaju općinske, financijske i poštanske urede i žandarmerijske stanice. Izdaju naloge o preuzimanju značajnijih objekata, kao što su: skladišta oružja, municije, petroleja, hrane itd. Stvaraju i oružane organizacije — Narodnu stražu i vrše upis u narodnu vojsku. No, ima mnogo vojnika, povratnika s fronta, koji se uza sve molbe i govore ne javljaju u oružane organizacije, već — što više — šire boljševičke ideje i tako, po mišljenju odbora Narodnog vijeća, štete narodnoj stvari. Novi organi vlasti, odbori Narodnog vijeća, vode računa da se sve ustanove u saobraćaju s hrvatskim stanovništvom služe isključivo hrvatskim jezikom, a s institucijama u kojima rade Talijani, njihovim jezikom. Opuštaju se, premještaju i primaju na rad novi službenici, nastoji se riješiti problem plaća, penzija, odštete, pomoći, otvaranja škola i početka školske nastave, održavanja veza i prometa sa susjednim otocima i kopnom, nastoji se riješiti pitanje prehrane stanovništva, pojedinci se oslobađaju prisega bivšoj monarhiji i vrše prisizanje Jugoslaviji itd. Očito je da su Kotarski odbor i Mjesni odbori Narodnog vijeća SHS preuzeli i vršili funkcije starih organa vlasti, a preuzimali su i nove dužnosti koje im je nametala novonastala situacija. Oni su smatrani zakonitim organima vlade Narodnog vijeća SHS u Zagrebu, osnovnim predstavnicima i izvršnim organima nove Države Slovenaca, Hrvata i Srba.

Ovakvo stanje nije promijenilo ni ujedinjenje u Kraljevinu SHS, ni okupacija otoka od strane oružanih snaga Italije, koja je započela iskrcavanjem u grad Krk, 15. studenog 1918. godine. Kotarski odbor Narodnog vijeća SHS zatražio je od Narodnog vijeća u Zagrebu da zbog toga uloži protest kod saveznika, a sami predstavnici Kotarskog odbora izjavili su talijanskom komandantu da nema razloga za prisustvo talijanskih trupa na otoku. I pored protivljenja Kotarskog odbora Narodnog vijeća, Talijani su započeli s postepenom okupacijom otoka, premda ih ni stari, ni novi organi vlasti, a ni sami Hrvati-otočani nisu prijateljski dočekivali. U početku talijanska okupaciona vlast nije provodila oštrije mjere na otoku, možda i zbog toga što Italija nije na osnovu Londonskog ugovora potraživala otok Krk. Ali, kad su zaposjeli gotovo sva važnija mjesta na otoku, počeli su pojačavati pritisak s namjerom da izazovu nered i tako opravdaju svoje prisustvo. Takav stav okupatora zaista je izazvao otpor stanovništva i doveo do diverzantskih akcija, koje su se sastojale npr. u kidanju telegrafskih žica i ometanju telefonskih veza. Izgleda da su te akcije poprimile šire razmjere, jer je okupator bio prinuđen da izda naredbu kojom počiniteljima takvih djela prijeti smrću. Osobito oštri sukobi javljaju se onda kada okupatori nastoje kroz crkvu provesti denacionalizaciju stanovništva na otocima Hrvatskog primorja, zabranom upotrebe glagoljice, staroslavenskog i hrvatskog jezika u crkvi. Zbog toga i zbog progona narodnih svećenika u Krčkoj biskupiji i Biskupski je ordinarijat u Krku došao na čelu s biskupom u sukob s talijanskim zapovjedništvom otoka Hrvatskog primorja.

Ovaj prvi svezak izdanja Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu vrijedan je prilog upoznavanju povijesti otoka Krka u vrijeme raspada Austro-Ugarske i stvaranja nove države, ali se istovremeno kroz objavljenu građu odbora Narodnog vijeća na Krku mogu vidjeti i prilike u Istri, Hrvatskom primorju i Kvarnerskim otocima. Budući da je objavljivanje izvora osnova za izučavanje historije pojedinog područja, a to je stav i izdavača i autora, treba se nadati

da će u najskorije vrijeme izaći najavljeni, slijedeći svezak posebnih izdanja Historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu u kojem će Petar Strčić objaviti građu s istog područja, a koja će vremenski sezati do srpnja 1919. godine.

Antun Giron

KRČKE NARODNE PJESME

Vjekoslav Štefanić, *Narodne pjesme otoka Krka*, Zagreb 1944; nasl. list:
Antun Kirinčić.

*»One ovih pjesan, što ih Vuk prozvao da su ženske,
odistâ nisu slabije ikojih drugih na jugu.
Ima ih, kadĝkad dvĝ samo vrstice, pak da
rečeš: to je diamant«.*

Fran Kurelac, *Jačke*, Zagreb
1871, str. LII.

Da napišem nešto o Štefanićevoj knjizi *Narodne pjesme otoka Krka*, potaklo me je više razloga, a jedan od glavnih bio je ovaj: Moj Krk umire! Sve one njegove oznake arhaičnosti, sva ona tradicija, koja je Krku davala glavnu karakteristiku, po čemu se izdvajao od ostalih naših krajeva i po čemu je općenito bio zanimljiv, pa i zagonetan — sve to netragom nestaje. Nema više glagoljice ni glagoljanja, nema više »sedam općina«, »sedam kaštela«, »sedam nošnja«, »sedam plemena«, »sedam kreposti« ni »sedam glavnih grijeha«, a bogme nema više ni »sedam narječja«, kako su to donedavna nabrajali historičari i etnolozi. Nestala je potpuno narodna nošnja, ne odzvanjaju više s naših »placa« davni glasi frankopanskih sopila, ne odjekuju više s naših polja »starinske note« naših narodnih pjesama...

Kad sam nedavno, nakon više godina, boravio kod kuće, moje je razočaranje bilo golemo. U neposrednom susjedstvu moga rodnoga doma našao sam desetak ugaslih ognjišta, desetak urušenih krovova. Njihovi su stanovnici što pomrli, što napustili svoje domove i (kao ja nekada!) odselili kojekuda, ponajviše u Rijeku. Putovi, klanzi i staze kojima su donedavna prolazili toliki ljudi, obuzeti svojim dnevnim brigama, danas su jedva prohodni, obrasli travom i šikarjem. Život se jedva nazire! I pijetet prema baštinjenoj starini posve je ugašen. S kolikom su se pažnjom i savjesnošću čuvali međaši i vodila briga o onome »čo su nam namrli naši stariji«, a danas je sve to bescjenje — nema više međaša, a »grumače« su svuda razvaljene, jer pojam privatne nepokretne svojine gotovo je odumro...

Ali stranac polako i postepeno nailazi, nadire...

Krk će se — poput feniks-ptice — iznova regenerirati, ali to više neće biti »otok različitih čudesa«, to više neće biti onaj Krk što smo ga mi u svome djetinjstvu doživjeli i doživljavali. Krk će danas-sutra postati utroba budućega velegrada Rijeke, koji ga već sada polako ali sigurno opkoljuje...

Zato je bila i mudra i hvalevrijedna zamisao pokretača da se na ovom suštinskom prijelomu krčkih zbivanja oživotvori i štampa poseban zbornik, u kojem će barem, biti sabrana i iznijeta uglavnom, sva krčka tradicija, sve one kulturne vrijednosti što ih je Krk njegovao i ponosno čuvao do dana današnjega.

Među takve se vrijednosti mogu, bez sumnje, ubrojiti i — krčke narodne pjesme. Kao što, naime, sve na Krku do najnovijih vremena, do prodora

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ